

УДК: 37.0:37.011

Віктор ОГНЕВ'ЮК

РЕФОРМУВАННЯ – ЯК СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Модернізація суспільства має спиратися на реформування освіти, головним результатом якої розглядається готовність і здатність молодих людей нести особисту відповідальність за власне і суспільне благополуччя. У цілому зміни в сучасній освіті ґрунтуються на трьох важливих імперативах:

- імператив всебічного, універсально-цілісного, гармонійного розвитку особистості;

- імператив формування нової парадигми проблемно-орієнтованого професіоналізму;

- імператив переходу від одновимірної до багатовимірної людини (навчання стає мистецтвом, яке сприяє прагненню особистості до саморозвитку).

З огляду на ці три імперативи важливими пріоритетами, які має враховувати сучасна освіта, стають:

- посилення самостійності людини та її здатності до самоорганізації;
- уміння людини відстоювати свої права;
- готовність до співпраці, розвиток здібностей до творчої діяльності;
- формування терпимості до чужої думки, уміння вести діалог, знаходити змістовні компроміси.

Міжнародний вимір тенденцій у розвитку освіти охоплює:

1. Різноманітність освітніх систем різних країн як загального багатства світу, цивілізаційну характеристику освіти, в

якій відбивається дія системогенетичних законів: закону різноманітності, закону адекватності; закону соціоморфності освіти; закону нерівномірності розвитку освітніх систем. Із визнання різноманітності розвитку освітніх систем на рівні країн, з огляду на різноманітність запитів етносів, націй, культур, цивілізацій, слідує різноманітність доктрин освіти. Нині у світовій освіті паралельно діють дві відцентрових тенденції: з одного боку, принцип різноманітності, а з іншого – міжнародна «уніфікація» або гомогенізація освіти. Наявність таких тенденцій вимагає від освітньої системи кожної країни чіткого усвідомлення національних, соціальних, історико-генетичних особливостей освіти, традицій як чинника освітньої політики.

2. Зв'язок освіти як цивілізаційного механізму з перспективою переходу людства до сталого розвитку. Сьогодні формується імператив виживання людства, здійснення якого пов'язане з моделлю сталого розвитку, керованою соціоприродною еволюцією на базі сукупного інтелекту та освіченого товариства.

3. Зміна освітньо-цивілізаційних парадигм, що полягає у переході від освітньо-педагогічної формації «освіти» і «освітніх послуг» до формації «освіченого товариства», в якому освіта, будучи соціальним інститутом, соціогенетичним механізмом відтворення суспільного інтелекту, освітньо-педагогічним відтворенням людини, поширюється на всі сторони життя суспільства. У суспільстві ж, як відомо, діє провідний закон – закон

відтворення, який забезпечує існування соціуму, його розвиток у всіх вимірах, фактично він сприяє випереджальному розвитку якості людини, якості освітньої системи та якості людського інтелекту.

До основних тенденцій розвитку сучасної освіти можна віднести:

1. *Обов'язковість, доступність і масовість* освіти. Забезпечення права людини на освіту, закріпленого у ст. 26 Загальної декларації прав людини, вважається у світі одним із найважливіших обов'язків держави. Проте, як відомо, наявність законів не є автоматичною гарантією їх виконання. У

90-х рр. минулого століття частина дітей, які відвідували молодшу школу, трохи зросла (з 80 % до 82 %), однак, унаслідок збільшення чисельності населення в світі загальна кількість дітей, які у наші дні не відвідують школу, залишилась незмінною. За даними ООН, у 2012 р. 775 млн дорослих у всьому світі, як і раніше, не вміли читати і писати, 122 млн дітей молодшого й середнього шкільного віку не відвідували школу, мільйони дітей закінчували школу, не маючи достатнього рівня грамотності. При цьому дві третини безграмотного населення планети – це жінки. Нині дівчата складають приблизно 53 % від загального числа дітей, які не відвідують школу. У деяких країнах світу гендерний розрив досягає ще вищих показників і найчастіше має явно виражений характер у середніх школах. У результаті жінки складають більше половини (64 %) із загального числа дорослих людей, які не вміють читати і писати. Без освіти у жінок менше можливостей при виборі роботи, і найчастіше вони заробляють менше ніж чоловіки. Фактично жінки в середньому отримують лише три чверті від зарплати чоловіків.

З огляду на несприятливі прояви тенденції щодо доступності й масовості освіти ООН нині реалізує нову ініціативу, мета якої – вирішити три завдання: охопити всіх дітей шкільною освітою; підвищити якість навчання та сприяти вихованню громадян світу¹. В Україні право на освіту й обов'язковість загальної середньої освіти закріплені у ст.53 Конституції України.

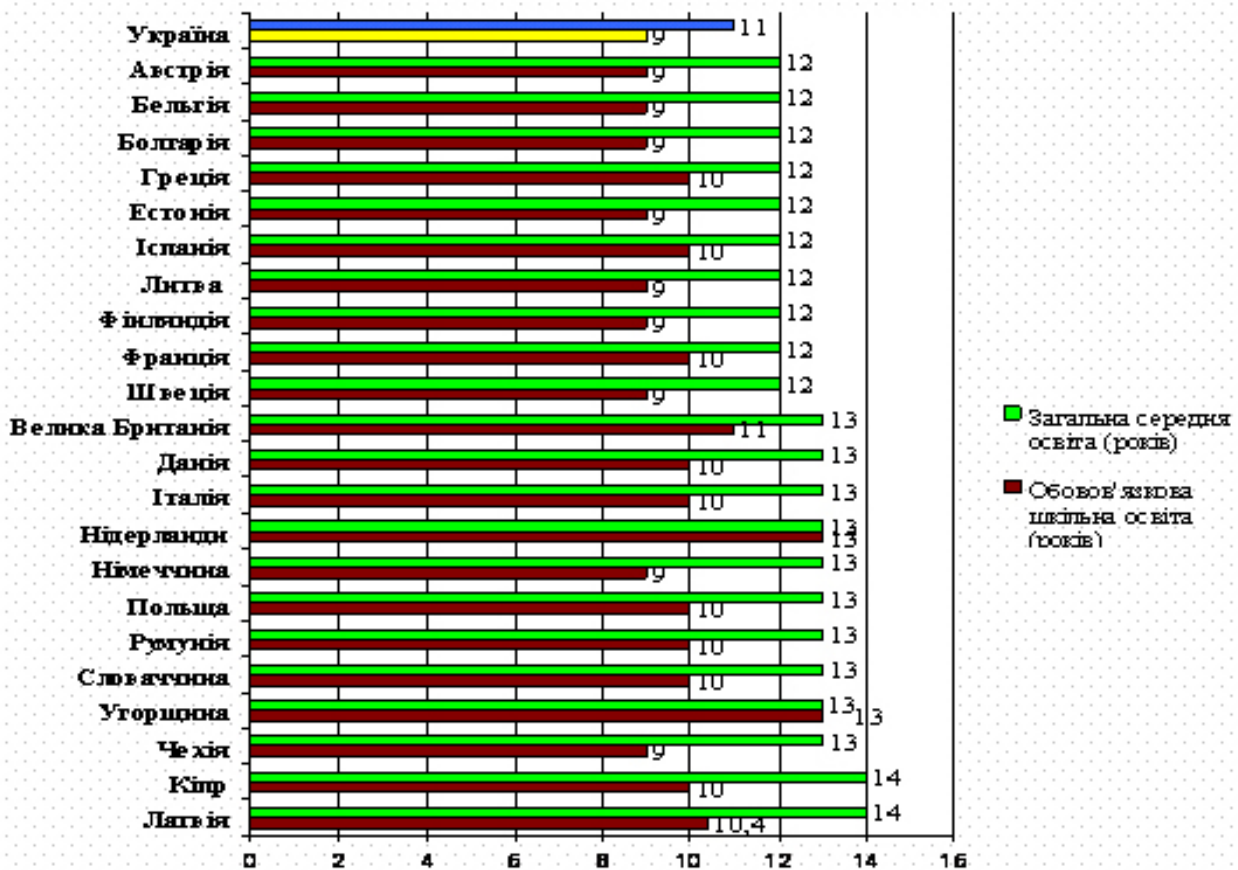
Право на освіту ґрунтується на міжнародних нормах та закріплює всезагальність права на освіту, обов'язковість повної середньої освіти, доступність та безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти у державних і комунальних навчальних закладах, а також розвиток усіх форм освіти, в тому числі, дошкільної та післядипломної. Ці положення закріплені і конкретизовані у Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту». В Україні нараховується понад 4 млн школярів; країна має один з найвищих у світі показників охоплення дітей відповідного віку шкільним навчанням. Разом із тим, певна частина дітей шкільного віку залишається поза навчанням у загальноосвітніх навчальних закладах. За інформацією Генеральної прокуратури України, у 2011 р. значна кількість дітей не відвідували навчальні заклади в Автономній Республіці Крим, Дніпропетровській, Закарпатській, Запорізькій, Львівській, Миколаївській, Одеській, Рівненській та Чернівецькій областях. Існують також інші проблеми, вирішення яких постало у часі.

2. *Зниження віку, з якого починається обов'язкова освіта*, та збільшення строків навчання. У більшості європейських країн шкільна освіта розпочинається з 6, а в деяких, наприклад, у Великій Британії, навіть з 5 років і триває 12 – 14 років. У Європейському Союзі немає жодної країни, де тривалість загальної середньої освіти становила б менше 12 років. Відповідно до ст. 20 *Закону України «Про загальну середню освіту»* зарахування учнів до загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється, як правило, з 6 років. Тобто, українське законодавство лише рекомендує той вік, з якого можна віддавати дитину до школи, але не нав'язує його.

Важливо пам'ятати, що здобуття освіти – це, окрім іншого, сфера зайнятості молоді та убезпечення її від загроз зовнішнього середовища. У 2011 р. Європейський парламент визнав, що безробіття серед молоді в Європейському союзі досягло своєї максимальної історичної позначки, – 5,5 млн., у зв'язку з чим органи влади покликані вживати відповідних заходів. Зокрема йдеться про створення так званих шкіл

¹ 8 сентября – Международный день грамотности [Електронний ресурс] // Центр новостей ООН. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/news/story.asp?newsID=18159#>. UWKS61j0io

Тривалість шкільної освіти

«другої можливості» і на два роки збільшити строк здобуття обов'язкової шкільної освіти. Відтак, якщо раніше підлітки закінчували школу в 16 років, то тепер цей строк збільшиться щонайменше до 18 років. Це важливі кроки, адже у XXI ст. у Європі набув значного поширення феномен молоді «не-не» («не працюю і не навчаюсь»): близько 52 % школярів кидають школу раніше встановленого строку.

3. *Інтегрованість змісту освіти та його постійне оновлення.* Сучасна освіта характеризується постійними, хоч, маємо визнати, незавжди системними змінами у структурі та змісті. Переосмислення пріоритетів навчання, ролі учня та студента як суб'єкта навчально-виховного процесу, а також суспільні зміни, зумовлюють застосування нетрадиційних підходів до вирішення багатьох освітніх проблем. Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти є інтеграція² її змісту. Інтегроване навчання – це навчання, спрямоване на відновлення і об'єднання окремих

елементів і частин різних предметів у єдине ціле при спільності цілей і функцій навчання. Метою інтегрованого навчання є створення в учнів та студентів цілісного погляду на навколишній світ за допомогою формування наукового світогляду і діалектичного мислення. Буквальний зміст поняття «інтеграція» ввів у 60-х рр. XIX ст. англієць Герберт Спенсер, але воно мало відображало реальний зміст тих процесів, які визначаються цим терміном сьогодні.

Ідеї інтегрованого навчання сьогодні особливо актуальні, оскільки сприяють успішній реалізації нових освітніх завдань, визначених державними документами.

Інтеграція змісту освіти – це синтез, інтеграційні відносини між об'єктами, явищами і процесами реальної дійсності, що знайшли своє відображення у змісті, формах і методах навчально-виховного процесу та виконують освітню, розвиваючу і виховну функції в їх органічній єдності.

Інтеграція навчання передбачає створення принципово нової навчальної інформації з

² Integratio у перекладі з латини означає «відновлення, заповнення, цілий».

відповідним змістом навчального матеріалу, навчально-методичним забезпеченням, новими технологіями. У результаті такий підхід сприяє формуванню цілісного розуміння людиною навколишнього світу і себе в цьому світі.

Свого часу Я. А. Коменський висунув тезу: «Все те, що перебуває у взаємному зв'язку, має викладатись у такому ж зв'язку» (Коменський Я. А., 1939, с. 190.). Диференціація знань на початку XIX ст. призвела, зокрема в Україні, до збільшення числа навчальних предметів і перевантаження навчальних програм. К. Д. Ушинський ще у XIX ст. однією з причин перевантаження називав відсутність взаємозв'язків навчальних предметів. Він уперше дав психолого-педагогічне обґрунтування інтегрованого навчання, стверджуючи, що знання та ідеї, що повідомляються будь-яким науками, повинні органічно вбудовуватись у світлий і, за можливістю, широкий погляд на світ і його життя. Система знань, за твердженням К. Д. Ушинського, дозволяє піднятися до високих логічних і філософських узагальнень, а відособленість знань призводить до умертвіння ідей і понять (Ушинський, К. Д., 1894).

Важливою тенденцією сьогодення також є *постійне оновлення змісту освіти*. Відомо, що в науці подвоєння знань відбувається щодесять років; у біології – щоп'ять, у ядерній фізиці й космонавтиці – щопівтора року. Виходить, що кваліфікація, наприклад, інженера за 10 років застаріває приблизно наполовину. Відтак зміст і шкільної, й університетської освіти повинен постійно оновлюватись, щоб люди могли на практиці застосовувати найновіші досягнення науки і техніки. Оптимальний період інновацій у змісті вищої освіти становить від 3 до 5 років, щодо змісту середньої освіти, то українським законодавством передбачене внесення змін і доповнень до Державного стандарту загальної середньої освіти не рідше одного разу на 10 років. Проте це не забезпечує необхідності випереджального навчання й фактично школа все ще продовжує вчити минулому, а не готувати молодь до майбутнього.

4. *Запровадження механізмів вимірювання якості освіти та моніторингу її стану*. Оскільки інтегральною характеристикою системи освіти, яка відображає ступінь відповідності реальних освітніх результатів,

що досягаються, нормативним вимогам, соціальним і особистісним очікуванням, є якість освіти, то відповідно зростає роль її вимірювання та моніторингу. Під системою моніторингу якості освіти розуміється система збору, оброблення, аналізу, зберігання і поширення інформації про освітню систему і її окремі елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління якістю освіти, дозволяє діагностувати стан системи освіти в будь-який момент часу і забезпечити можливість прогнозування її розвитку.

Проведення моніторингу зорієнтоване на основні аспекти якості освіти: якість результату; якість умов (програмно-методичні, матеріально-технічні, кадрові, інформаційно-технічні, організаційні та ін.); якість процесів. Соціальна сутність вимірювання якості освіти і освітнього моніторингу визначається тим, що саме вони є основними засобами контролю і передачі соціального досвіду (змісту освіти) новому поколінню. Запровадження системи моніторингу ініціює зміни, які відбуваються у формах та методах контролю. Відтак контроль починає виконувати крім адміністративної функції управлінську, корегуючу та інформативну, іншими словами – крім констатуючої, ще і формуючу функції. Остання обставина породжує необхідність застосування сучасних форм стандартизованого або структурованого вимірювання успішності навчання та запровадження адекватних багатобальних шкал оцінювання, створення системи освітніх стандартів та розроблення критеріїв оцінки досягнення мети.

5. *Технологічність та ресурсоемність освіти*. Одна з тенденцій розвитку сучасної освіти полягає у тому, що навчальні заклади повинні докладати максимум зусиль, щоб йти в ногу з останніми досягненнями у технології й використовувати їх для підвищення рівня освіти.

Серед найбільш суттєвих технологічних та ресурсоемних тенденцій останнього часу вирізняються такі:

1) *Використання Інтернету та соціальних медіа як навчальних ресурсів*. Комп'ютер і розвиток Інтернету за останні кілька років привели до разючих змін в освіті. Створений у 1965 р. перший комп'ютер, який займав цілу будівлю, мав приблизно таку ж обчислювальну потужність, як сучасний мобільний телефон.

Майже всі сучасні учні й студенти знають, як користуватися комп'ютером та Інтернетом, і більшість із них використовують соціальні мережі, щоб поділитися своїми думками та підтримати одне одного. Багато (але все ще не всі) педагоги також обізнані, як використовувати можливості Інтернету та соціальних медіа, щоб увійти в контакт зі своїми учнями, і дізнатися їх думки та організувати дистанційне навчання.

2) *Модернізацію приміщень навчальних закладів і освітніх установ як засіб підвищення їх продуктивності.* Усілякого роду дослідженнями доведено, що чим кращий стан будівлі навчального закладу, тим краще навчаються учні й студенти і тим краще працюють учителі й викладачі. Зокрема, такі дослідження були проведені в різних школах у США, і їх результати засвідчили, що у навчальних закладах із кращими умовами значно менше учнів прогулюють уроки, нижчим є рівень куріння та зловживання психоактивними речовинами. Було також встановлено, що там, де кращі шкільні будівлі, учні більш успішно складають тести. Навіть ставлення вчителів до учнів, педагогічний клімат у цілому, якість викладання зростають разом із поліпшеннями у школі чи в університеті.

Література

1. Альтбах Ф. Дж. Влияние глобализации на высшее образование / Ф. Дж. Альтбах // Экономика образования. – 2009. – № 2. – С. 83 – 86.
2. Андрущенко В. П., Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.
3. Кант И. О педагогике / Сочинения в 8-ми т. / М.: Чоро, 1994. – Том 8. – 718 с.
4. Квієк М. Університет і держава: вивчення глобальних трансформацій / М. Квієк ; [пер.з англ. Т. Цимбала]. – К.: Таксон, 2009. – 380 с. – Бібліогр.: С. 319 – 371.
5. Коменский Я. А. Великая дидактика / Коменский Я. А. – Государственное Учебно-педагогическое издание Наркомпроса РСФСР, 1939. – 320 с. – С. 190.
6. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с

7. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2-е вид.]. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.

8. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>

9. Огнев'юк В. О. Освіта у вимірі сучасної демографії / В. О. Огнев'юк // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах / Том 1. Теорія та історія педагогіки. – К.: «Педагогічна думка», 2007. – 360 с. – С. 136 – 150.

10. Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

11. Ушинский, К. Д. Человек как предмет воспитания [Текст] : опыт педагогической антропологии / К. Д. Ушинский; ред. К. К. Сенть-Илер, Л. Н. Модзалевский. – изд. 8-е, сокр. – СПб, 1894. – 495 с. : ил.

*Віктор Огнев'юк***РЕФОРМУВАННЯ – ЯК СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА
СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

У статті, з позицій філософії освіти та освітології, розглядається реформування освіти з урахуванням основних тенденцій її розвитку, наявних викликів та криз спричинених неузгодженістю масової освіти з потребами особистості та суспільства; розкривається сенс освіти впродовж життя з урахуванням реалій та потреб; висвітлюється відчуженість, взаємодія, інтеграція національної та глобальної сфер освіти, основні суперечності глобального освітнього простору.

Ключові слова: модернізація освіти, освітологія, масова освіта, освіта впродовж життя, інтеграція освіти, глобальний освітній простір.

*Wiktor Ogniewjuk***REFORMOWANIE – JAKO CHARAKTERYSTYKA TREŚCIOWA WSPÓŁCZESNEJ
EDUKACJI**

W artykule z punktu widzenia filozofii edukacji oraz oświatologii, rozpatrywane jest reformowanie edukacji z uwzględnieniem podstawowych tendencji jej rozwoju; istniejących wyzwań oraz kryzysów spowodowanych niezgodnością edukacji masowej z potrzebami osobowości, a także społeczeństwa; uzasadnia się sens edukacji przez całe życie z uwzględnieniem realiów i potrzeb; obcość, współdziałanie, integrację narodowej oraz globalnej sfer edukacji, podstawowe kontrowersje globalnej przestrzeni edukacyjnej.

Słowa kluczowe: modernizacja edukacji, oświatologia, edukacja masowa, edukacja przez całe życie, integracja edukacji, globalna przestrzeń edukacyjna.

*Victor Ogneviuk***REFORMATION – AS THE ESSENTIAL CHARACTERISTIC
OF THE MODERN EDUCATION**

In the article the education reform is observed from the position of the philosophy of education and osvitologia taking into account the main tendencies of its development, existing challenges and crisis caused by lack of agreement between mass education and needs of the personality and society; it is divulged the sense of the life-long education taking into account the realities and needs; the alienation, interaction, integration of the national and global sphere of education, the main contradictions of the global educational space.

Key words: modernization of education, osvitologia (educology), mass education, life-long education, integration of education, global educational space.